

Leea Klemola

Klaus Klemola

ARKTILISED MÄNGUD

SURMTÕSINE KOMÖÖDIA
INIMESEKS OLEMISE ILUST

kahe vaatuses

Arktiset leikit, 2019

soome keelest tõlkinud Maimu Berg

Esietendus 3. septembril 2021 Endla Teatri Suures saalis

lavastaja ja muusikaline kujundaja

INGOMAR VIHMAR

kunstnik

ARTHUR ARULA

valguskunstnik

IVAR PETERSKIH

videokujundaja

ANTTI AALMAA

etenduse juht

SILJA KOPPEL

valgusmeisterid

IVAR PETERSKIH ja **IIRIS PURGE**

helimeister

JANEK VLASSOV

videomeisterid

ANTTI AALMAA ja **ARGO VALDMAA**

kostümeerija

KÄRT ALTJÕE

grimeerija

KARINA PAJUNURM

lavameistrid

JANEK LIPPONEN

ANDO LOOSAAR

KRISTO PADDERNIK

Leea, miks sinu näidendites on inimesed sageli alasti laval?

„Sest kehalisus on teatrile olemuslik, teater on kehaline žanr.

Meil, inimkonna füüsilistel esindajatel, laval ja saalis olevatel elavatel kehadel, on võimalus selles mööduvas hetkes jagada ühist kogemust. Vaata seda inimest, ta on alasti, ta on haavatav ja üsna pea ta sureb. Nagu minagi. Nagu me kõik. Just siin on selle alastuse mõte. Selles mööduvas hetkes vaatame me inimkonna ühisesse saatusse – õigusse olla inimene koos kõigi vigade ja puudustega, õigusse olla igas hetkes elus, ilma häbi ja süümepiinadeta. Väike arktiline rahvas ühes paadis, pimedas teatrisaali rüpes end surma poole naemas.”

Marja-Terttu Zeppelin, 75-aastane naine,
endine šveitsler

ANDRUS VAARIK

Martti Piano Larsson, 46-aastane mees,
Kullerteenus Piano Larsson & FilmCompany
assistent

SEPO SEEMAN

Arijoutsu Prittinen, 39-aastane mees,
Kullerteenus Piano Larsson & FilmCompany
tegevjuht ja produtsent

AGO ANDERSON

Harri Lömmarkki, 40-aastane mees,
filmirežissöör ja stsenaarist

LAURI KINK

Maura Zeppelin, 48-aastane naine,
Marja-Terttu tütar

CARITA VAIKJÄRV

Vili Autio Tiippanainen, 70-aastane mees,
pensionil šveitsler

KADRI RÄMMELD

Intijani Mikkola, 62-aastane mees,
töötü šveitsler

PRIIT LOOG

Sami Simpanen, 50-aastane mees, naaber

CARITA VAIKJÄRV

Näidendi tegevus toimub novembri lõpust jaanuari alguseni Soomes Turu lähedal Kustavi külalispaadisadamas, Kokkolas Maura Zeppelini koduõues ja paadisillal, Kokkola keskuses, merel Kokkola lähistel, Kesk-Pohjanmaa maakonnahaiglas ja Luodonjärvi tehisejärvel Kokkola lähistel.

LEE KLEMOLA (1965)

on kaasaegse soome teatrimaastiku üks kõige huvitavamaid ja šokeerivamaid isikuid. Helsingi Teatriakadeemias näitlejaks õppinud ja lavastajaks kujunenud kirjanik ületab oma näidendites tavateatri piire ja otsib valehäbita uut väljenduslaadi. Tema loomingu teemadeks on häbi, kehalisus ja seksuaalsus, aga ka armastus, ühtekuuluvus ja kokkuhoidmine. Klemola segab oma tekstides julgelt absurdi ja fantaasiat ning ei karda klassikalistest dramaturgiareeglitest kõrvale kalduda. Tema näidendid peegeldavad maailma lihvimatut reaalsust ja ei häbene vaadelda inimelu rämedamaid ja räpasemaid poolusi, hägustades inimliku ja loomaliku ning pühaliku ja profaanse piire.

Klemola on hinnatud ja auhinnatud teatri- ja filminäitleja ning lavastaja. Ta on üks Helsingi Aurinkoteatteri (Päikeseteater) asutajaid ja praegune loominguline juht. Mitmed Klemola näidendid on esmalavastunud just seal, sageli ta enese käe all. 1989. aastal loodud Aurinkoteatteri kandvaks ideeks on usk igaühe, mitte

ainult autorite ja lavastajate loovasse olemusse. Näitekirjanikuna tõusis Klemola Soome dramaturgiataevasse oma arktilise triloogiaga, mille esimene osa „Kokkola“ esietendus tema enda lavastatuna 2004. aastal Tampere Teatris. Sellele hoogsale komöödiale, mida autor ise nimetab arktiliseks tragöödiaks inimestest, kes on teinud enesele depressioonist kunsti ja joomisest loomingu, järgnesid 2008. aastal „Külmale maale“ („*Kohti kylmempää*“) ning 2011. aastal „New Karleby“. Mõlema näidendi kaasautoriks oli Leea vend Klaus ning mõlemad esmalavastati samuti Tampere Teatris. 2019. aasta sügisel jõudis Tampere ja Espoo teatrite ühistööna esmalavastuseni aga Klemolate arktilise triloogia neljas ja viimane osa „Arktilised mängud“.

Eesti lavale on Klemola(te) näidendid seni jõudnud vaid lavastaja Ingomar Vihmari tõlgenduses – 2007. aastal esietendus Endlas „Kokkola“ ja 2010. aastal „Külmale maale“, 2013. aastal lavastas Vihmar aga Polygon teatris Leea Klemola komöödia „Jessika kutsikas“ („*Jessikan pentu*“, 2012).

KLAUS KLEMOLA (1973)

Lapsena pitsakoka ametist unistanud, kuid jahuallergia tõttu sellest unistusest loobuma pidanud Klaus Klemola on soome filmitegija, näitleja ja näitekirjanik. Pärast põgusaks jäänud töötamist pitsarestoranis ning lühikest karjääri lasteaiakasvatajana leidis Klaus oma annetele parima rakenduse filmitegemise juures ning on võttekohtade koordinaatori, rekvisiitori, eriefektide koordinaatori ja näitlejana ning mitmetes teisteski vajalikes ametites aidanud ilmale tulla kümnetel filmidel ja teleseriaalidel.

Teatri juurde jõudis Klaus tänu õele Leeale siis, kui Leea tahtis kirjutada näidendit meeste sõprusest ja läks koos Klausiga ja tema kahe sõbraga kuuks ajaks Gröönimaale, et nende suhtlemisviisi ja tegemisi jälgida. Kuu lõpuks hakkas tunduma, et kolmik võiks ka ise lavale astuda ning nii osalesidki 2004. aastal Tampere Teatris esietendunud „Kokkola“ lavastuses kolm ilma igasuguse varasema näitlemiskogemuseta meest – Klaus Klemola Piano Larssonina, ning

tema sõbrad Jussi Rantamäki Arijoutsina ja Juho Kusmanen Lömmärkkina. Arktilise triloogia järgmised osad kirjutas Leea juba koos Klausiga ning kõigi nende esmalavastustes mängis Klaus ka Piano Larssonina. Koos Leeaga kirjutas Klaus ka 2014. aastal Soome rahvusteatri esietendunud näidendi „Maaseudun tulevaisuus“ („Maaelu tulevik“), ning selgi puhul astus Klaus õe lavastuses näitlejana üles.

Aastaid oli Klaus vabakutseline, kuid on nüüd juba pea kümme aastat osanik ühes Tampere tegutsevas müüriladujate kooperatiivis. Nii on tal filmi-, teatri- ja kirjutamistöde vahel alati tööd ja sissetulekut müüriladuja ametist, mida väga armastab.

„Arktiset leikit“ Tampere Teatris 2019. Klaus Klemola (Piano Larsson), Heikki Kinnunen (Marja-Terttu Zeppelin).

KOKKOLA

Soome üks vanimaid linnu Kokkola, rootsikeelse nimega Karleby, asub Helsingist umbes 500 kilomeetri kaugusel loodes Põhjalahe kaldal. Praegune Kesk-Pohjanmaa maakonnakeskus sai linnaõigused 1620. aastal Rootsi kuningas Gustav Adolf II allkirjastatud dokumendiga. Linna areng toetus tõrva väljaveole ja laevatööstusele ning 19. sajandi alguseks kujunes endisest väikestest kaluriküllast Soome juhtiv tõrvakaubanduse ja laevaehituse keskus, mida peeti üheks Soome rikkaimaks linnaks. Vahepeal soikunud sadama tähtsus tõusis pärast Pohjanmaa raudtee valmimist 1886. aastal.

Tänapäevani ametlikult kakskeelses Kokkolas oli kuni 1930. aastateni enamuses rootsikeelne elanikkond, tänapäeval on 84% Kokkola elanike emakeeleks soome keel. Seda suuresti tänu linna laienemisele – 1977. aastal liideti Kokkalaga naabervald Kaarlela ning 2009. aastal Lohtaja, Ulava ja Kälviä vallad. Nii on algselt vaid 330 ruutkilomeetrisest Kokkolast tänaseks saanud lahmakas linn, mille pindala on 2731 km² (sellest 1287 km² moodustavad küll meri ja siseveekogud) ning elanike arv ületab 48 000. Lisaks turismitööstusele ja kaubandusvõrgule on kokkolalaste peamiseks tööandjateks kohalik omavalitsus, kaubasadam ning pärast teist maailmasõda rajatud keemiatööstus, mis tegutseb peamiselt sadamalähedases Ykspihlaja industriaalpiirkonnas.

HALKOKARI LAHING

Üks Kokkola ajaloo kõige kurioossemad ja kangelaslikumaid sündmusi toimus Krimmi sõja ajal 1854. aastal. Sel suvel patrullisid briti sõjalaevad Põhjalahel ning uputasid toona Venemaa koosseisu kuulunud Soome rannikul kaubalaevu ning põletasid sadamais laevaehituseks vajaminevaid materjale. Kui sõnum kahe briti sõjalaeva lähenemisest jõudis Kokkolasse, otsustasid linnaelanikud oma linna kaitsta ning vaenlasele vastu astuda. Sadakond vabatahtlikku linnaelanikku ja kahe kahuriga varustatud kaks vene jalaväekompaniid seadsid end valmis.

7. juuni õhtul jõudsidki kaks briti sõjalaeva Kokkola lähistelesse ja jäid sügavamalt sadamateed leidmata lahte ankrusse. Kui linna esindajad keeldusid oma kaupu ja laevu läbirääkimisdelegatsioonile üle andmast, valmistusid britid lahinguks ning kalda poole saadeti üheksa kahuripaati 17 ohvitseri ja 180 sõduriga. Kui esi-

mene kahuripaatidest lähenes Halkokari sadamakaale hakkasid laohoonete vahele ehitatud konstruktsioonide taha peitunud kokkolalased neid tulistama. Lahing kestis kolmveerand tundi, seejärel britid taandusid. Kaitsjate kaotused olid pea olematud, vaid üks hobune tuli murtud jala tõttu maha lasta. Ründajate poolel aga hukkus 17 sõdurit ning 39 said haavata. Üks brittide kahuripaatidest takerdus aga vana laevavraki taha ning jäi kokkolalaste sõjasaagiks. Paadi-meeskonna 28 sõdurist 9 said surma ja maeti Kokkola Maria kalmistule, teised võeti sõjavangi. Vangide eest hoolitseti Kokkolas hästi – neid raviti ja toideti ning kutsuti isegi võidu auks korraldatud peole, kus nad kohalike daamidega tantsu löid. Terved vangid saadeti üsna pea Peterburi kaudu kodumaale tagasi, haavatud aga raviti suve jooksul terveks ning said koju naasta sügisel.

Sõjasaagiks saadud kahuripaati, mis oli veel 1914. aastal ainuke võõrastes kätes olev Kuningliku mereväe alus, on Ühendkuningriik küll korduvalt tagasi nõudnud, kuid Kokkola on need nõuded tagasi lükanud ning paat asub siiani Kokkolas, kus kõik huvilised võivad seda Inglise parki ehitatud paviljonis vaatamas käia.

„ÖÖRONG ROVANIEMISSE“

„Öörong Rovaniemisse“ ehk „*Yöjuna Rovaniemelle*“ on aastail 2004-2009 tegutsenud Soome laste räpiduo Ella ja Alekski populaarne laul rongisõidust Rovaniemisse jõuluvana juurde.

Ella ja Alekski projekti lõi Soome muusikud Markus Koskinen ja Sampo Haapaniemi ning see sai alguse 2004. aastal keskkonnateemaliste lastelaulude plaadile kirjutatud laulust „*Laulu kaupungin puista*“ („Laul linnapuudest“). Sama aasta lõpus ilmus Ella ja Alekski esimene album „*Lenni Lokinpoikanen*“, mis pälvis kiirelt plaatinalbumi (30 000 müüdud plaati) staatuse ja püsis neli nädalat Soome muusikaedetabelite tipus. 2005. aastal pälvisid Ella ja Alekski Soome muusikaauhindade Emma-galal aasta üllataja tiitli ning juba samal sügisel anti välja uus album „*Kolme muskettisopulia*“. Ella ja Alekski laulud räägivad inimestevahelistest suhetest, perest ja lähiümbruses leiduvast. Kahel esimesel albumil on 13 laulu, sest just see olevat Ella ja Alekski arvates ainuke õige laulude arv. Tõsi, 2008. aastal välja antud albumil „*Talventörrötäjät*“ oli siiski 14 laulu, 2009. aastal välja antud album „*Takapihan tavikset*“ sisaldas aga taas 13 lugu. Ehk põhjustas eelviimase albumi luguderohkuse asjaolu, et kolmandal ja neljandal albumil peitusid Ella ja Alekski nimede taga juba uued noored artistid – Ella ja Alekski on nimelt varjunimed ning selleks, et vaid nelja-aastaseid noori artiste avalikkuse eest kaitsta, ei ole nende tõeline identiteet teada.

RUUNIDEGA ENNUSTAMINE

Ruunid ehk ruunikiri on Põhja-Euroopa rahvaste iidne tähestik. Ruunid olid veidi erinevates variatsioonides kasutusel enamiku germaani rahvaste juures, kõige kauem kasutati neid Skandinaaviamaades. Ruunid on alati olnud ennekõike tähestik, kuid nende abil on ka ennustatud ja loitsitud ning neile on alati omistatud tugevat väge. Ruunitähestik ehk *futhark* koosneb 24 märgist ning igale ruunile vastab kindel iseloomujoon, värvus, vääriskivi ja loodusnähtus. Ennustamisel võetakse 24-le märgiga ruunile lisaks ka üks ilma märgita ehk tühi ruun, mis tähistab määramatust. Ruunidega ennustamise viise on väga erinevaid, kõige lihtsamaks, aga ka kõige täpsemaks viisiks kõrgematelt jõududelt nõu saada peetakse ühe ruuniga ennustamist. Mitme ruuniga ennustamisel sõltub sõnum kivi kukkumise järjestusest.

MIS VAHE ON PUMPERNIKLIL JA BERLIINI PANNKOOGIL

Soomes nimetatakse pumperniklikks õhukest, enamasti piparkoogitaignast valmistatud ja suhkruglasuuriga kaetud küpsetist, mis tavaliselt on ovaalse või pikerguse kujuga. Pumpernikli nimetus tuleb saksakeelsest sõnast *pumpernickel*, kuid soomlaste ja sakslaste pumperniklitel on sarnasusi veelgi vähem kui tavalistel ja Berliini pannkookidel. Berliini pannkoogid on nimelt pärmitaignast valmistatud ja rohkes rasvaines küpsetatud moosipallid, mida Soomes armastatakse samuti suhkruglasuuriga katta. Saksamaal eelistatakse Berliini pannkooke täita aprikoosi-moosiga, Soomes on levinuim vaarikamoositäidis.

BERLIINI PANNKOOGID

Taigen:

3/4 klaasi leiget piima

25-30 grammi pärm

1/4 teelusikat soola

1/2 teelusikat riivitud sidrunikoort või

1/4 teelusikat peenestatud kardemoni

1 suurem muna või 2 munakollast

3 supilusikat suhkrut

50-70 grammi võid või margariini

250-300 grammi jahu

Täidis:

1/2 – 3/4 klaasi puuviljakeedist või -moosi

Küpsetamiseks ja viimistlemiseks:

toiduõli või taimerasva, tuhksuhkrut või glasuuri

Hõõru pärm 1 teelusika suhkruga vedelaks, lisa leige piim ja 1/3 jahust ning pane kerkima. Kerkinud eeltaignale lisa suhkruga vahustatud muna või munakollased, maitseained, pehme rasvaine ja ülejäänud jahu. Klopi taignat kuni see nõu küljest lahti lööb ning lase siis 20-30 minutit kerkida. Seejärel rulli tainas umbes poole sentimeetri paksuseks ning lõika sellest klaasi või vormiga kettad. Aseta poolte ketaste keskele pisut paksu puuviljakeedist või -moosi, kata need ülejäänud ketastega, suru servad tugevalt kokku ja lase rätikuga kaetult 10-15 minutit kerkida. Kuumuta rasvaine 175-180 kraadini, pane sellesse üheaegselt 4-5 keedisepalli ning küpseta kuldpruuniks. Tõsta küpsenud koogid vahukulbiga sõelale või majapidamispaberile. Valmis küpsetistele sõelu tuhksuhkrut või kata need suhkruglasuuriga.

KASUTATUD MATERJALID:

Kava koostamisel on lisaks Endla lavastuste „Kokkola“ ja „Külmale maale“ kavalehtedes (koostajad Kiti Pöld ja Triinu Ojalo) leiduva ajatu info uuskasutamisele ning inimkonna ühisteadvusest ehk internetist ammutatud teadmistele kasutatud Leea ja Klaus Klemola teleintervjuud Maarit Tastulale, mis oli YLE TV1 eetris 13. veebruaril 2016 ning keedisepallide retsepti Ida Savi raamatust „Saiaid, pirukad, koogid“ (Tallinn, Valgus 1979), mis on omakorda uustöötlus Elisabeth Silla koostatud „Keedu- ja majapidamisraamatus“ (Tartu 1932) leiduvast Berliini pannkookide retseptist. Visuaalmaterjalidest on kavas kasutatud Johan Knutsoni maali „Halkokari lahing“ ning paadihoone fotot visitkokkola.fi lehelt, Klemolate portreefotod tegi Karoliina Lehtonen, Tampere Teatri „Arktiset leikit“ pildistas üles Harri Hinkka ning Endla „Arktilised mängud“ jäädvustas fotole Gabriela Urm.

Lavastuse plakati foto tegi Priit Loog.
Kava koostas Anne-Ly Sova, kujundas Ilona Rääk.

lavastusjuht Andrus Jõhvik
pealavameister Kaido Päästel
vanemlavameistrid Ando Loosaar, Fred Laur, Janek Lipponen
lavameistrid Lauri Allikas, Sergei Peetso, Kristo Paddernik
dekoratsioonide valmistajad Kaido Päästel, Viljar Viik
butafoor-dekoraator Kaido Torn
tekstiilide värvija Anu Heinsalu-Diževski
kostüümiala juhataja Ester Kasenurm
kostüümide õmblejad Urve Kasenurm, Urve Enne, Epp Mõts
grimmiala juhataja Ivi Smeljanski
grimeerijad Sirle Teeäär, Karina Pajunurm
kostümeerijad Kärt Altjõe, Lili Luusepp
inspitsient-rekvisiitorid Anu Hövel, Astrid Kivila, Silja Koppel
heliala juhataja Siim Rohtväli
helimeistrid Tarmo Jürgens, Janek Vlassov
valgusala juhataja Margus Vaigur
valgusmeistrid Karmen Tellisaar, Ivar PETERSKIH, Iiris Purge
videoala juhataja Argo Valdmaa
videomeister Antti Aalmaa
muusikajuht Feliks Kütt
turundus- ja kommunikatsioonijuht Inger Lilles-Nestor
trupijuht Aigi Veski
peaadministraator Ain Miilberg
haldusjuht Kaido Lüll
dramaturgid Anne-Ly Sova, Ott Kilusk
peakunstnik Liina Unt
loominguline juht Ingomar Vihmar
teatrijuht Roland Leesment

SA Endla Teater 111. hooaeg
Keskväljak 1, Pärnu 80010
kassa 442 0666, info 442 0667
www.endla.ee

Teatri toetajad ja koostööpartnerid:

Näidendi õigusi vahendab
Eesti Teatri Agentuur

